

Stemmer fra Iran

af LIS ANDERSEN

Går man ind på hjemmesiden for det statslige iranske institut for børnemedier, Kanoon, kan man opleve dukkerne Sara & Dara, Irans svar på Barbie & Ken. Produceret samme sted, nemlig Kina, men uden Barbies kønsmodne kurver og med lidt andre accessories i bagage og personkarakteristik – ret underholdende læsning faktisk. Det hedder vist værdikamp herhjemme, kulturrevolution hvis det skal være dramatisk, uanset – så synes slaget tabt. Lanceringen har slået fejl, Barbie triumferer, og Kanoon fortsætter upåagtet udviklingen af Barbie-mutationen. Ikke just hvad jeg havde forventet fra det glørværdige statslige institut efter at have beskæftiget mig med internationalt prisvindende iranske børnebogsillustrationer gennem nogle år, men sådan er der så meget i Iran, der kan undre.

Besøger man f.eks. Shahens tidligere sommerpalads i Teheran, vil man opleve en grotesk ophobning af pure rigdom og tandbørster i guld; det slog enhver af mine oplevelser af usmagelig overflod. Det var selvsamme Shahs frue, Queen Farah, som skabte infrastrukturen for landets børnelitteratur. Hende som i 1965 lagde grunden til *The Institute for Development of Children and Young Adults*, det nuværende statslige Kanoon, og dermed muliggjorde udgivelsen af en lang række børnebøger af høj kvalitet samt opførelsen af biblioteker rundt omkring i landet. Farshid Mesqālis lille sorte fisk fra 1967 indledte det, man kalder børnebøgernes guldalder i Iran, og Mehdi Mo'nis dyrebog, udelukkende fremstillet af blade, afrundede den. Begge bøger er

„Blade“. Forfatter og illustratør Mehdi Mo'ni, *The Institute of Intellectual Development of Children and Young Adults (Kanoon)*, Teheran 1985

PRISER:
Iran's Children's Book Council Award 1985;
First Prize of Bologna Book Fair 1986

udgivet af The Institute for Development of Children and Young Adults. Ikke meget Sara & Dara der.

Imellem disse to perioder ligger der en dramatisk revolution, der flyttede magten fra Shah til Ayatollah (1979) med de forskydninger der fulgte heraf i hele Mellemøsten, en langvarig og blodig krig med nabolandet Irak (1980 - 88), og en reduktion af landets analfabetisme fra 80% i '50erne til de nuværende små 10%.

Man kan da godt forstå de stopper op og trækker vejret engang imellem.

Og måske også at det er billederne der tager al opmærksomheden i iranske børnebøger.

Nu sprudler de igen, billederne, eller snarere svæver gennem iranske børnebøger. Hvorfra denne gang? Et enkelt lille privat børnebogsforlag i Teheran, Shabaviz, leverer størstedelen af illustrationerne til disse sider og tager en uforholdsmæssig stor del af de internationale priser i disse år. Bl.a. modtog forlaget Bolognamessens New Horizons Award i 2004 for sine udgivelser.

Shabaviz' ensomme forlægger, Farideh Khalatbaree, er smuk som en krads engel. En elegant og behørigt (tør)klædt kvinde, der ihærdigt, ambitiøst og enerådigt præsenterer sit hold af talentfulde illustratører på de internationale messer. Hjemme i Jomhuri Eslami Avenue kommer de en masse til forlaget, om torsdagen forfatterne, om tirsdagen mødes illustratørerne, unge og håbefulde eller publicerede og ambitiøse med stakke af illustrationer under armene, udkast der bliver vurderet og opmuntret i Shabaviz skole. Farideheh Khalatbaree er og repræsenterer den arrogante og uafviselige x-faktor i iransk børnebogsillustration i disse år.

„Den lille sorte fisk“.
Forfatter Samad
Behrangi, illustratør
Farshid Mesqali, The
Institute of Intellectual
Development (Kanoon),
Teheran 1967
PRISER:
Iran's Children's Book
Council Award 1969;
IBBY Honour list 1975;
BIB Honour Diploma
1970; First Prize of Bo-
logna Book Fair 1970

Som forberedelse til denne artikel rundsendte jeg mails til de kontakter, jeg bl.a. har fra opsætningen i 2006 af udstillingen *Billeder fra Iran* i Danmark og en efterfølgende rejse til Iran.

Hvad er det lige I kan og hvorfor, spurgte jeg de unge, forførende charmerende og velstillede iranske illustratører, spurgte Farideh Khalatbaree, det statsdrevne Kanoon og IBBY's iranske gren: Children's Book Council of Iran – og fik viklet mig ind i et net af stridende interesser. Nogle af dem har meget ringe lyst til at være i stue – eller artikel – sammen, og jeg er blevet belært om, hvem der bør præsenteres frem for andre i den iranske bogverden samt har – i krisens stund – modtaget Zarathustriske visdomsord, der skulle lede mig ad lysets vej midt i dette drama, yderligere forviklet af det engelske sprog.

I mit forsøg på at tegne mig et nogenlunde neutralt og dækkende billede af situationen, blev jeg iraner, før jeg vidste af det, måtte sno og vride mig for at komme i nærheden af sprækkerne. Der hvor billederne syder frem. Sådan oplever jeg det. Et enormt billedskabende potentiale søger mod ganske få sprækker i det lukkede iranske samfund. Aktiviteten omkring sprækkerne er jordskælvsagtig. Vil man have belæg for synet, kan man som sagt kigge på iranernes topplacering, når der skal deles illustratørpriser ud i Bologna, Beograd, Bratislava og Japans Noma-priser. De rydder hylderne for anerkendelse i skarp modsætning til landets almindelige internationale omdømme.

Hjemme bliver de tavst tålt.

„Bøger kan man vel knap kalde dem, de små rektangulære klam-mehæftede sager i blødt omslag, så tynde at de kan smutte gennem fingrene på et travlt regime.“

1. „En dag med skyer“. Forfatter og illustratør: Hoda Haddadi, Shabaviz 2003

2. „Salt og sukker“. Forfatter Majid Shafiee, illustratør Ali Reza Goldouzian, Shabaviz 2005

3. „Hvad hedder du, lille pige?“ Forfatter Ali Asghar Seyd Abadi, illustratør Negin Ehtesabian, Shabaviz 2007.

„Falken med de gyldne vinger“. Forfatter Jamaloddin Akrami, illustratør Farshid Shafiee, Shabaviz 2006.

„Elijah“. Forfatter Mostafa Rahmandoust, illustratør Hafez Mir Aftabi, Shabaviz 2003.
PRISER:
 Plaque winner of the Bratislava Biennial of Illustration: 2003; Selected title of the Bologna Ragazzi Award 2004; Selected title of the 22nd Sarmede International Exhibition of illustrations for children 2004; Selected title of the Illustration Exhibition of Japan 2004; Selected title of the Croatian Illustration Exhibition from Iranian Picturebooks 2005; Exhibited title at the First Croatian Biennial of illustration 2006

De vil frem i lyset, anerkendes, de vil høres ...

Shabaviz' klageskrift er langt. Oplagstallet pr. titel er fra årtusindskiftet faldet fra 12.000 til de i dag 2.200 – dvs. samme periode hvor forlagets titler har profileret sig markant på den internationale scene. Som privat forlag ydes Shabaviz ingen støtte modsat de statsdrevne forlag, hvis titler bl.a. bliver indkøbt i massive oplagstal til bibliotekerne. Ingen af Shabaviz' bøger er blevet indkøbt. Forlaget bliver efter eget udsagn konsekvent forbigået, når der skal indstilles til H.C. Andersen og ALMA-prisen, og udelukkes fra iranske forlagsbegivenheder på trods af Shabaviz førende position internationalt. Og når de unge talenter har fået deres gennembrud hos Shabaviz, forlader nogle af dem forlaget til fordel for f.eks. Kanoon, hvor honorarerne er langt højere. Det er ikke uden grund, at Farideh Khalatbaree er forbitret. Eller uden egen indsats at hun forbigås. Men en dyst værd – det er hun!

Kanoon – altså dem med Sara & Dara – sender mig forbavsende nok en artikel, hvori det uden omsvøb, omend et stykke nede, fastslås at den kinesiske inspirerede kulturrevolution efter Khomeinis magtovertagelse i 1979 viste sig lidet fremmede for børnelitteraturen. O.k ...?! Og nævner

i øvrigt ikke den aktuelle højprofilerede indsats, Sara & Dara, med et ord. Eller for den sags skyld den statslige censurinstans alle illustrationer og tekster skal igennem. Til gengæld fortælles om et stort socialt-litterært projekt, man har iværksat omkring det jordskælvsramte Bam-område. En indsats der med gode historier og billedværksteder har ydet et rekreativt rum til børnene i katastrofeområdet. Kanoon har fortsat det enorme arbejde, som blev påbegyndt under shahstyret, det lange seje træk, det har krævet at fremme læsekompetencen, både i landområderne og i byernes slumkvarterer.

I deres præsentation fremhæver instituttet også et internetbaseret børnekulturelt udvekslingsprojekt mellem Holland og Iran, ledet af Kanoon og vildt populært blandt børnene, 200 iranske børn meldte sig frivilligt ti minutter efter projektets præsentation. Lur mig, de vil også gerne UD, ud i verden, børnene såvel som Kanoon.

En illustrator gør mig opmærksom på et enkelt universitet, Azad, som har udnyttet et fordelagtigt taxameter-system og specialiseret sig i grafisk design. Det har sendt en strøm af unge eksperimenterende billedkunstnere ud i det censurpålagte land. En strøm som det smalle forlagshus Shabaviz siden 90'erne i stor stil har opsuget og videreudviklet i børnebogens illustrationer.

Og de er billedmagere, de arbejder systematisk med form og materiale i en grad, så teksten af og til forekommer et dårligt påskud for deres farverige fabuleringen. Måske er de optaget af prikker, måske er det mønstre, collagen, det vævede, ofte ser man blyanter eller farvekridt som aktører i historien. De er fantastiske til byer, storbyer med stablede hjem, som bliver til mosaikmønstre i det nedlagte perspektiv. Vejene er altid slyngede, anlagt af penslen og ofte med ørkenlandets okker i bunden. Eksperimenterne udfoldes i – ja – bøger kan man vel knap kalde dem, de små rektangulære klammehæftede sager i blødt omslag, så tynde at de kan smutte gennem fingrene på et travlt regime. Man får lyst til at fjerne klammerne i ryggen og brede de enkelte opslag i en bog ud, så illustrationerne kan ses i sammenhæng. Farvemæssigt og kompositorisk fremstår de som en helhed – ét billede – uden smålig hensyntagen til historiens handlingstråde. Og bærerne af handlingen, om de nu har vinger, fødder eller hove, berører sjældent jorden, de svæver i en anden dimension.

Det har Karim Nasr en begrundelse for. Det svævende. Han er mentor for yngre kunstnere, kunstakademiker og art director på Shabaviz. Den ældste og mest intellektuelle i mit netværk. Jeg spurgte ham, hvorfor tradition og modernisme synes at gå op i en højere enhed netop i børnebogsillustrationerne, når samme modsætning synes at kollidere og sprænge enhver

Næste opslag:

„Lyden af små grønne gederes fjed“. Forfatter Susan Taghdis, illustrator Marjan Vafaeian, Shabaviz 2005.

PRISER:

Award winner of the Noma Concours for Picture Book 2004; Selected title of the Belgrade Biennial of Illustrations 2005; Award winner of the Islamic Theological Sciences Center 2007; Selected title of the Barreiro One Thousand and One Nights Children's Books Illustration Exhibition 2008; Selected title of the Best Book Design from all over the World 2009

مادر کمی گوش داد .
-تالاق و تولوق، تلق و تولوق .
پدر عصبانی بود. رو به مادر
کرد و طوری که صدایش بیتا را
بیدار نکند، گفت:

-باید به این همسایه‌ی بالایی
بگوییم این قدر سروصدا
نکنند.

مادر جواب داد:
- نمی‌شود. ما تازه به این
آپارتمان آمده‌ایم. نباید
آشنایی را با این حرفها
شروع کنیم.

راننده‌ی تاکسی از آئینه نگاهم کرد و خندید. گفت:
 - اسمت چیست، دختر کوچولو؟
 هرچه فکر کردم، بادم نیامد. هرچه گشتم، اسمم را پیدا نکردم.
 اسمم بیرون تاکسی مانده بود. وسط خیابان مانده بود. حالا من اسم
 نداشتم. دختری بودم که اسم نداشتم.
 راننده‌ی تاکسی دوباره از آئینه نگاهم کرد و گفت:
 - نگفتی اسمت چیست، دختر کوچولو؟
 بابا سرش را از لای روزنامه بیرون آورد و گفت:
 - آفرین دخترم، اسمت را به آقا بگو!
 بابا این را گفت و دوباره سرش را لای روزنامه برد. من گفتم:
 - من اسم نداشتم. اسم رفت. بیرون تاکسی جا ماند و گم شد.
 همه خندیدند، به‌جز بابا که سرش لای روزنامه بود و داشت
 روزنامه می‌خواند.

„Hvad hedder du, lille pige?“. Forfatter Ali Asghar Seyd Abadi, illustratør Negin Ehtesabian, Shabaviz 2007.

PRISER:

Selected title of the Bratislava Biennial of Illustrations 2007; Award winner of the Islamic Theological Sciences Center 2007; Selected title of the Barreiro One Thousand and One Nights Children's Books Illustration Exhibition 2008

anden sammenhængskraft i landet. Iran, siger han, ligger lige i lyskrydset mellem øst og vest, og det ved vi jo, senest krydsede shah og ayatollah veje. Modsætningen er vilkåret. Landet er på en og samme tid Teherans kassebeton og Persepolis himmelsøjler, gadens sorte kropscensurerede kvinder og de materialebevidste, farvefabulerende kvinder, der folder sig ud på billedbøgernes sider, Iran er fundamentalismens entydighed midt i en lysende allestedsnærværende kulturarv gennem 3 årtusinder, fyldt med slynget ornamentik og flertydige billeder. Karim peger også på Zarathustrianismen (ca. 600 år før vores tidsregning), en dualistisk tro, der har præget det senere Irans tolkning af islam, en tro hvor modsætningernes mytologiske kamp ophøjes til rent lys, til abstrakt ide. Der kan vi sprede vores vinger ud, siger han, folde vores fantasi ud. Jeg googler troen; et sted er den defineret som monoteistisk, et andet sted som dualistisk, og så er vi lige midt i det ubegribelige Iran igen: i modsætningernes sammenstød. Sproget går i stykker, så vi viser i stedet en hest svævende på lysets opdrift. Billedet er hentet fra en historie om en bustur med destination helvede

eller himmel, og hvor vi ender afhænger af valgene truffet før afgang, og under alle omstændigheder er destinationen den samme. Heste er der absolut ingen af – i teksten.

Children's Book Council of Iran (iransk IBBY) er et hus kviddrende fyldt med kvinder, der arbejder for sagen. CBC blev grundlagt i 1968 og var sammen med shahstyrets Kanoon drivkraften bag de iranske børnebøgers første guldalder i 70'erne. Som en NGO har de gjort et fantastisk arbejde for at registrere, kategorisere, udstille og anmelde iranske børnebøger, og siden 1981 har de arbejdet på en encyklopædi i 25 bind, som skal give børnene viden om det land og den kultur, de har mistet og bor i. Sådan udtrykte Touran Mirhadi det, en af de helt store mødre i børnebøgernes regi. Hun kommer ikke til at se encyklopædien fuldendt; man er ikke halvvejs gennem bindene, og hun er nu en grå eminence. Et prisværdigt projekt og en monumental indsats i et land, hvor analfabetismen har været udbredt for kort tid siden.

Encyklopædi hedder på farsi loghatnameh. Tilføjer man .net kommer

„Den forkerte bus“.
 Forfatter Farideh
 Khalatbaree, illustrator
 Sharareh Khosravani,
 Shabaviz 2008.

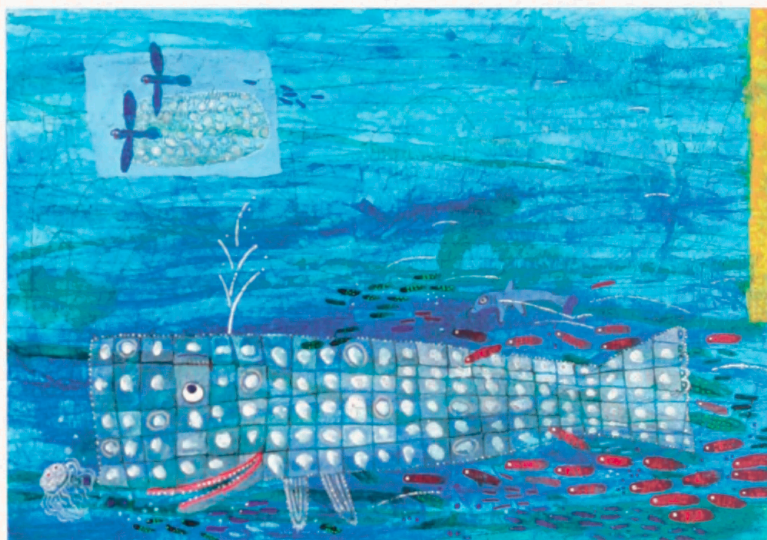
PRISER:
 Selected title of the Best
 Book Design from all
 over the world Inter-
 national Competition
 2009; Selected title of
 the CJ Picture Book
 Award International
 Competition 2009;
 Selected title of the
 Bratislava Biennial of
 Illustrations 2009

man ind på en hjemmeside for illustratortruppen Dot Group. De har indtil videre tre fænomener i deres encyklopædi: elefant, hus, zebra. Hver af de tre 'opslagsfænomener' er gengivet af en lang række iranske kunstnere. På sitets forside står der, at „Ordbøger bestræber sig på at være entydige ...“ Det gør de ikke. Prøv engang at gå ind og lyt til et mangestemmigt kor af stumme elefanter ...

„Falken med de gyldne vinger“. Forfatter Jamaloddin Akrami, illustratør Farshid Shafiee, Shabaviz 2006.

PRISER:

Exhibited title at the First Croatian Biennial of Illustration 2006; Golden Apple winner of the Bratislava Biennial of Illustrations 2007; Award winner of the Children's Book Council of Iran 2008; Selected title of the Best Book Design from all over the World International Competition 2008; Selected title of the Illustrations Exhibition of Japan 2008

LIS ANDERSEN (1958) cand.phil. i dansk. Tidligere litterær agent i ICBS (International Children's Book Service). Nu freelance redaktør og oversætter. Initiativtager til udstillingen „Billeder fra Iran 2006“.

Se flere bøger med alle opslag: www.childrenslibrary.org under Asia and MiddleEast
Childrens Literature in Iran, se www.macondo.nu/barn_iran.htm en historisk oversigt
Se de omtalte dukker på <http://darasara.kanoonparvaresh.com>

The Children's Book Council of Iran, se www.cbc.ir

The Institute for research on the history of children's literature in Iran, se www.chlhistory.org
Billeder fra Iran, 2006. Katalog udgivet i forbindelse med en vandredstilling.

ALMA-prisen er verdens største børne- og ungdomsbogspris med et præmiebeløb på 5 millioner svenske kroner. For at hædre Astrid Lindgrens minde og for at bedre forholdene for børne- og ungdomslitteratur indstiftede Sveriges regering en international pris i hendes navn: „Litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne“. Det er en international pris, som uddeles hvert år til en eller flere modtagere, uanset sprog eller nationalitet. Læs mere på www.alma.se